

**LA BRETXA DIGITAL
PER QÜESTIÓ D'EDAT**

La bretxa digital per qüestió d'edat

Tomàs Burguera Cremades

Resum

La bretxa digital és una problemàtica cada vegada més creixent en la nostra societat. Es refereix a la desigualtat i dificultat d'accés i de comprensió de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC). Aquest fenomen afecta diferents col·lectius socials i té més incidència en el de les persones grans. En aquest apartat s'exposarà informació sobre la situació actual de la gent gran al respecte.

Resumen

La brecha digital es una problemática cada vez más creciente en nuestra sociedad. Hace referencia a la desigualdad y dificultad de acceso y de comprensión de las nuevas tecnologías de la información y de la comunicación (TIC). Este fenómeno afecta a diferentes colectivos sociales, entre los cuales tiene una mayor incidencia en el de las personas mayores. En este apartado se expondrá información sobre la situación actual de las personas mayores respecto a esta situación.

1. Introducció

La diferència de grau de coneixement i d'accés de les persones grans respecte d'altres col·lectius és deguda principalment a dos factors que determinen aquest desnivell: els recursos econòmics limitats i l'edat (Varela, 2015).

Aquests factors suposen un doble risc d'exclusió perquè l'edat sí que és una dificultat afegida per a l'aprenentatge de les TIC per un motiu contextual, ja que les persones grans són «immigrants digitals», és a dir, no han nascut ni crescut amb l'expansió de les noves tecnologies, de manera que no han tingut un aprenentatge del qual formassin part les noves tecnologies. Al contrari que les persones nascudes als anys 90 i fins avui, que són «natives digitals» i, per aquest motiu, han crescut i s'han format amb les noves tecnologies com una part integrada en el seu aprenentatge (Presnky, 2001).

Això a altra banda, els baixos recursos econòmics del col·lectiu de les persones grans impedeix que s'acostin a les TIC perquè el cost de les eines i el seu manteniment solen ser elevats.

A més d'aquests dos factors, existeixen altres motius pels quals les persones grans no disposen o no volen disposar de les TIC. Aquestes raons són la pròpia percepció de desconeixement sobre la matèria, el desinterès, la creença de falta d'utilitat i el temor a les TIC. Més endavant s'aprofundirà en aquests motius.

S'exposarà la informació necessària per posar en context el fenomen de la bretxa digital i com hauria de ser una formació correcta en aquest àmbit per capgirar aquesta problemàtica.

Les fases són les següents:

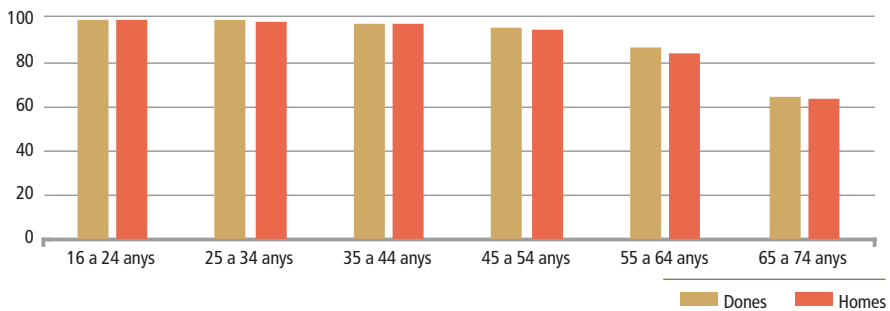
- Explicar els motius que acreixen la bretxa digital
- Il·lustrar les dades i els gràfics que demostren la problemàtica
- Proposar solucions possibles per corregir el conflicte
- Conclusions

2. Raons de la bretxa digital per qüestió d'edat i les seves conseqüències

Com s'ha comentat amb anterioritat, el col·lectiu de les persones grans té diversos factors que dificulten la seva capacitat de conèixer les TIC i retenir la informació i els avantatges que les noves tecnologies els proporcionen, de manera que aquestes complicacions condueixen el col·lectiu cap a l'exclusió.

Com identifiquem en el gràfic següent, l'edat suposa una dificultat per a l'optimització de les TIC, ja que, com més adulta és la persona, menys utilitza les noves tecnologies i Internet.

Gràfic 1 | *Població que ha utilitzat internet de manera freqüent els darrers tres mesos, per grups d'edat*

Font. Institut Nacional d'Estadística, 2020

Pot interpretar-se que els altres grups d'edat empen més les TIC, perquè ho necessiten per la seva ocupació o estudis, però la realitat és que les persones grans poden amortitzar molt més l'ús que en fan, ja que aquest grup de la societat, un cop que ha

acabat la carrera professional, en molts casos, es troba en disposició d'aventurar-se amb projectes de vida nous.

Una de les alternatives a l'oci o a la formació acadèmica ordinària és l'alfabetització digital. Les persones grans tenen les capacitats i la disposició per tenir més temps lliure per continuar formant-se i evitar ser excloses pel fet de trobar-se en la bretxa digital (González i Martínez, 2017).

Això a banda, l'edat implica una dificultat de domini de les TIC per una falta de formació en la matèria, i això pot demostrar-se amb les dades que verifiquen que, com més elevada és l'edat, les persones tenen menys habilitat digital.

Taula 1 | *Habilitats digitals en l'ús d'internet o programari. Institut d'Estadística de les Illes Balears*

	Total	Edat: de 16 a 34 anys	Edat: de 35 a 54 anys	Edat: de 55 i més anys
Habilitats digitals: sense habilitats	2,04	7,91
Habilitats digitals: baixes	40,28	21,97	42,06	61,27
Habilitats digitals: bàsiques	21,16	19,82	25,22	14,98
Habilitats digitals: avançades	36,52	58,21	32,27	15,85

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT), 2019

Algunes de les altres raons que justifiquen la manca de coneixements i d'ús de les TIC i d'internet són les següents:

Taula 2 | *Motius pels quals els ciutadans de les Illes Balears no utilitzen Internet perquè no hi tenen accés des de casa seva*

	Total
Total d'habitatges que no disposen d'accés a internet	27.000
Perquè tenen accés a internet des d'un altre lloc	13,26
Perquè no necessiten internet (no els resulta útil, no els interessa, etc.)	83,96
Perquè els costos de l'equip són massa elevats	28,58
Perquè els costos de connexió resulten massa elevats	21,31
Perquè tenen pocs coneixements per utilitzar-los	69,57
Per raons relatives a la seguretat i la privacitat	2,49
Perquè la banda ampla no està disponible a la seva àrea	3,05
Per altres raons	17,73

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT), 2019

Els motius principals pels quals els habitatges de les Illes Balears no disposen d'Internet són el desinterès o la creença de falta d'utilitat per part de les persones que hi viuen, els pocs coneixements sobre el seu ús i, en menor mesura, els costos que suposa accedir-hi.

Una raó que destaca menys sobre la resta, però que és molt important, és inculcar ensenyaments sobre el bon ús de les TIC i evitar el temor que produeixen. Un ús correcte de les TIC comporta utilitzar les noves tecnologies de manera responsable, ja sigui per a ús lúdic o ociós, per la qual cosa cal tenir en compte mesures com les següents: controlar el temps per no abusar del seu ús; mantenir una bona posició corporal, ja que, en emprar els dispositius digitals, generalment el cos s'acomoda i s'adopten postures incorrectes que poden tenir conseqüències perjudicials per a la salut; ser conscient i conseqüent amb les publicacions, respectant les persones i els continguts, tenint en compte la privacitat i la informació personal i la d'altres usuaris. També s'han d'identificar aquells continguts adequats d'acord amb l'edat i la sensibilitat de la persona que fa servir el dispositiu, a més de demanar ajuda en cas que es consideri que hi hagi alguna publicació que sigui vulnerable, i, finalment, mantenir els equips i dispositius en les condicions òptimes per emprar-les i evitar-ne el deteriorament (Pulido, 2015).

D'una banda, les TIC suposen un ventall immens de possibilitats que beneficien el desenvolupament i el coneixement sobre el seu maneig; però, d'altra banda, també comporten riscos que s'han de tenir en compte. La desinformació sobre el tema és, alhora que el risc més fort de les TIC, un obstacle per al seu aprenentatge i interès. Per aquest motiu, l'alfabetització digital ha de tenir com a punt rellevant la conscienciació i l'ensenyament sobre el seu bon ús (Pulido, 2015).

Aquest fet implica obtenir un sentit crític, saber identificar la informació falsa i manipulada, no excedir-se davant la desconfiança, és a dir, no navegar per la xarxa amb una preocupació excessiva, ja que aquesta acció suposa no gaudir de l'experiència al complet. Un cop enunciats els riscos que suposa un mal ús de les TIC, cal assenyalar que el seu ús comporta més avantatges que desavantatges. González i Martínez (2017) varen argumentar que la seva bona utilització genera en la gent gran millores en les capacitats cognitives, l'autonomia personal, la salut, la formació, la integració intergeneracional, a més de mantenir-la en contacte amb persones del voltant.

Finalment, cal assenyalar que, a més de tots aquests avantatges en relació amb les TIC, una de les grans virtuts de l'alfabetització digital és la capacitat de desenvolupar un pensament crític.

3. Solucions i proposta

La millor solució perquè les persones grans evitin la bretxa digital o en surtin és l'alfabetització digital mateixa. La qüestió és el tipus d'alfabetització digital i els mètodes d'ensenyament. Però, abans d'aprofundir en aquests temes, cal mostrar i analitzar els cursos formatius existents centrats en l'aprenentatge sobre les noves tecnologies de la informació i comunicació i la seva participació.

Taula 3 | *Cursos formatius de programes informàtics i/o Internet a les Illes Balears i Mallorca*

	Illes Balears	Mallorca
Total edat		
Adults que han assistit a cursos formatius (informàtica i/o internet) en els darrers 12 mesos (%)	4,92	4,87
De 16 a 35 anys		
Adults que han assistit a cursos formatius (informàtica i/o internet) en els darrers 12 mesos (%)	6,4	6,81
De 36 a 50 anys		
Adults que han assistit a cursos formatius (informàtica i/o internet) en els darrers 12 mesos (%)	6,84	6,83
De 51 a 65 anys		
Adults que han assistit a cursos formatius (informàtica i/o internet) en els darrers 12 mesos (%)	2,96	2,3
Més de 65 anys		
Adults que han assistit a cursos formatius (informàtica i/o internet) en els darrers 12 mesos (%)	0,45	0,4

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT), 2019

Sabent, llavors, que les persones d'edat més elevada són les que tenen més mancances d'habilitats digitals, crida l'atenció que, malgrat aquesta dificultat, també és el col·lectiu social, per grup d'edat, que ha assistit a menys cursos formatius sobre TIC.

A les Illes Balears, s'imparteixen formacions d'alfabetització digital i cursos de TIC, però aquests cursos se centren, majoritàriament, en persones adultes que necessiten formació informàtica per actualitzar-se i així tenir més opcions de trobar feina. Per tant, aquestes formacions no cobreixen el col·lectiu de la gent gran que simplement vol renovar els coneixements i adaptar-se als nous temps. Aquest col·lectiu no té cabuda en aquests cursos, perquè no està en procés de recerca de feina i els continguts no són els apropiats.

A més, sembla complicat trobar formacions adaptades al col·lectiu de la gent gran, perquè, com ja s'ha comentat anteriorment, el nivell de comprensió dels nadius digitals

i dels immigrants digitals no és el mateix, ja que aprenen a ritmes diferents. Per aquest motiu, encara que els dos col·lectius poden coexistir en la mateixa formació, endarreriria i dificultaria l'aprenentatge òptim per a ambdós.

Per aquesta raó, s'han de fomentar els cursos de formació orientats exclusivament a la gent gran. Impulsar aquest tipus d'iniciatives ajudaria que la bretxa digital fos menys abundosa i que aquest col·lectiu se sentís més integrat en la societat actual.

Per atendre aquesta necessitat, cal fe promoció i impulsar aquest tipus de formacions i de cursos, però no únicament una formació ordinària reglamentada. Aquesta és necessària i útil sobretot com a reforç per interioritzar tots aquells coneixements teòrics sobre les TIC. (Ala-Mutka 2008, com va citar en Abad, 2016) «encoratjar la gent gran a participar en la societat de la informació, els cursos d'alfabetització mediàtica i les oportunitats d'aprenentatge informal per aprendre l'ús de les TIC són de cada vegada més importants. Es fa necessari acostar les oportunitats a la gent gran posant especial atenció al contingut dels cursos».

Segons Abad (2014), «els programes d'alfabetització digital s'han de dissenyar tenint com a principis el contextualisme, que permet ajustar els materials a l'entorn cultural i social, la motivació, la qual possibilita avaluar la receptivitat dels procediments i el procés d'absorció que proporciona criteris sobre quina és la millor manera d'accedir a les habilitats i capacitats».

«La clau de la ruptura de la bretxa digital a les persones grans no és demanar-se quina és la millor manera de portar les TIC a aquest grup poblacional, sinó quina és la forma òptima perquè la gent gran tregui avantatges de les TIC i millorin la seva situació personal i social, per la qual cosa una adequada alfabetització digital es convertiria en un instrument clau per a la seva consecució» (Abad, 2016).

La idea és que les persones grans interessades en aquest àmbit puguin construir un aprenentatge autònom, en què utilitzin la gran varietat de TIC existents, i que adquireixin coneixements òptims, sent conscients de la importància d'aquestes eines i de l'impacte que tenen en la societat actual per crear un pensament crític (Bruce, 1994 com va citar en De Benito, 2017).

A més, és molt important treballar amb la persona per eliminar la por a les noves tecnologies allunyant-se de les idees estereotipades i els prejudicis existents sobre les xarxes i el món digital (Casado i Díez, 2006 com van citar en De Benito, 2017).

En definitiva, adaptar el contingut del curs o el taller als interessos dels participants pot ser un mètode adequat per a l'aprenentatge òptim; el focus de motivació o algun

element d'interès com a fil conductor inclina aquest col·lectiu a incentivar a aprendre i interessar-se més a aprofundir en les TIC, de manera que, si es coneix l'interès principal dels usuaris del col·lectiu, ja sigui cultural o social, pot orientar-se l'ensenyament cap a aquest interès i motivar el subjecte.

Perquè aquest aprenentatge i aquests mètodes puguin fer-se efectius, és imprescindible la formació correcta de professionals qualificats que dominin les TIC i sàpiguen treballar amb persones grans.

Una de les tasques dels professionals és fomentar els continguts i aplicacions d'aquelles persones que desitgin enriquir-se encara més amb les TIC. Per aquest motiu, cal conscienciar els destinataris de la importància del bon ús de les TIC, que aprenguin a distingir quina informació s'ha de compartir i quina convé no publicar, a més de tenir en compte el fet que cal aprofundir i investigar la veracitat dels continguts.

Això no vol dir que les publicacions que hi ha a la xarxa siguin falses i que pretenguin enganyar l'audiència. Els professionals han de promocionar els avantatges de les xarxes, les TIC i el món de possibilitats que comporten, però també han d'alertar que s'ha de tenir present que hi ha uns riscos que cal tenir en compte. Per aquesta raó, és important conèixer quins són els continguts i aplicacions adequats, sempre d'acord amb la persona.

Amb tots aquests punts i la promoció d'aquest tipus de cursos i formacions, el col·lectiu de les persones grans pot fer l'efecte crida i, si han obtingut bones impressions i resultats de la formació, poden promulgar aquesta iniciativa en els seus grups d'iguals.

4. Conclusions

Per concloure, la proposta indicada perquè les persones grans evitin la bretxa digital i puguin adaptar-se als nous temps és una formació i alfabetització digitals centrades en el col·lectiu de la gent gran que promocionin els avantatges de les TIC, amb continguts orientats als interessos i necessitats dels participants més enllà de la formació bàsica, com són el paquet Office, aplicacions d'edició de text i presentacions, els fulls de càlcul, la missatgeria electrònica, l'accés i la navegació per internet, etc.

El contingut ha d'adaptar-se en funció de l'interès de l'usuari. Evidentment, hi ha d'haver un procés d'aprenentatge bàsic en què s'ensenyin aquells elements bàsics per tenir unes nocions de funcionament de les TIC i ampliar-ne els coneixements; però, una vegada realitzada l'alfabetització digital, ha de cercar focus d'interès de la persona i orientar l'ensenyament cap a aquest punt de motivació.

La formació més acadèmica pot ser important per aprofundir i conèixer més bé aquest àmbit, però el motiu pel qual les persones grans volen aprendre les TIC ha de ser l'eix sobre el qual es guii aquest aprenentatge.

A més, el contingut ha de ser variat i fluid, perquè d'aquesta manera es fomentarà en els usuaris dels cursos els avantatges de les TIC i de tot el que comporten, conscienciant-ne així aquelles persones que tenen por o reticències sobre les noves tecnologies de la informació i la comunicació.

Aquest procés de conscienciació té molta rellevància, perquè és una de les grans barreres que tenen les persones grans per evitar o fins i tot rebutjar les noves tecnologies. Per aquest motiu, la conscienciació del bon ús i la promoció dels seus avantatges i alternatives servirà de gran ajuda per reduir la bretxa digital i usar aquesta conscienciació com a altaveu perquè més gent gran s'impliqui en aquest procés d'actualització i innovació.

En tractar-se d'una problemàtica relativament recent, amb tot l'auge informàtic i tecnològic, hi ha, a més, altres dificultats que compliquen aquesta situació, com la manca de formació de professionals especialitzats. Atès que és una problemàtica amb un nínxol minoritari, en el qual encara falta una àmplia formació de professionals i la seva actualització constant per estar al dia de les innovacions i dels nous mitjans i eines que apareixen, el nivell de coneixements i la docència òptima són necessaris per ensenyar sobre les TIC i controlar-les.

En definitiva, totes les dificultats esmentades s'han de veure com a oportunitats de crear una formació amb la qual tots es vegin beneficiats, perquè, gràcies a aquest hipotètic model nou, es podria evitar o disminuir la bretxa digital per qüestió d'edat, incloent-hi les persones d'aquest col·lectiu, perquè se sentin participants de l'era digital, a més d'actualitzar-se en coneixements i millorar el desenvolupament personal, i, finalment, retroalimentar la socialització entre nadius i immigrants digitals.

Referències bibliogràfiques

Abad, L. (2014). Diseño de programas de e-inclusión para la alfabetización mediática de personas mayores. *Revista Científica de Educomunicación*, 42 (21).

Abad, L. (2016). La alfabetización digital como instrumento de e-inclusión de las personas mayores. *Prisma Social* (16), 156-204.

Belando Montoro, M. R., i Bedmar, M. (2015). Las TIC y la educación en los estudios sobre fragilidad en personas mayores. *Revista de Curriculum y Formación de Profesorado*, 19 (3), 348-360.

Boada, A., Molina, A. M., i García, J. (2016). Un puente frente a la brecha digital. *Actas Dermo-Sifiliográficas*, 107 (2), 93-94.

Cabero, J. (s. d). *Reflexiones sobre la brecha digital y la educación*. Universitat de Sevilla. <https://sid.usal.es/idocs/F8/FDO22178/reflexiones.pdf>

Caridad, M., Morales, A. M., i García, F. (2013). *La alfabetización digital en España como vía de inclusión social: Implantación de un modelo de mediación mediante indicadores*.

Coachtec. (s. d). *¿Qué es la brecha digital? Coaching Tecnológico. Formación en tecnología, redes sociales y marca personal*. <https://www.coaching-tecnologico.com/que-es-la-brecha-digital/#:~:text=La%20brecha%20digital%20hace,con%20el%20tiempo%20gracias%20a>

De Benito, J. (2017). Análisis bibliográfico de la brecha y la alfabetización digitales en las nuevas tecnologías. *Revista Electrónica Educare*, 21 (2), 1-10.

Díaz, M., Casacuberta, J., Nuño, N., Berbegal, J., i Berbegal, M. (2010). Valoración de la usabilidad de plataformas TIC para transacciones utilizadas por personas mayores. *Congreso Internacional de Interacción Persona-Ordenador*, 289-298.

Educaweb. (s/d). *Centros de formación de adultos de informática en las Islas Baleares*. <https://www.educaweb.com/centros/informatica-telecomunicaciones/informatica/centros-formacion-adultos/baleares/>

Ferrer, V. (2017). Nuevas tecnologías, competencia y procesos de aprendizaje. La experiencia del WMCP y la Valencianada. *ReVisión*, 10 (2).

González, E., Amaro, A., i Martínez, N. (2019). Estudio comparativo de Competencias 2.0 entre jóvenes y mayores. Actualidad y desafíos para su inclusión. *Revista Espacios*, 40 (5), 15.

González, E., i Martínez, N. (2017). Personas mayores y TIC: oportunidades para estar conectados. *Revista de Educación Social*, 24.

Ibestat. Institut d'Estadística de les Illes Balears. <https://ibestat.caib.es/ibestat/inici>

INE. Instituto Nacional de Estadística. <https://www.ine.es/index.htm>

López, F. L., Nanclares, N. H., i Vaca, C.B. (2003). La «brecha digital» como desafío para la sociedad del conocimiento. *Revista de Economía Mundial*, 3, 119-142.

Martínez, N. i Rodríguez, A. (2017). Alfabetización y competencia digital en personas mayores: el caso del aula permanente de formación abierta de la Universidad de Granada. *Revista Espacios*, 39 (10).

Milena, F. (2012). *Origen, historia y evolución de las TICs. Tecnología de la información comunicación-Yopal*. <https://sites.google.com/site/ticsyopal5/assignments>

Padilla, M. T., Suárez, M., i Sánchez, M. F. (2016). Inclusión digital de estudiantes maduros: análisis de sus actitudes y competencias TIC. *Revista Complutense de Educación*, 27 (3), 1229-1246.

Pérez, A., Aguaded, I., i Rodríguez, M. J. (2016). Generación digital vs escuela analógica. Competencias digitales en el currículum de la educación obligatoria. *Digital Education Review*, 165-183.

Presky, M. (2010). Nativos e Inmigrantes Digitales. Institución Educativa SEK.

Pulido, J. (2015). *Guía para el buen uso educativo de las TIC*. Junta d'Extremadura. Consejería de Educación y Empleo.

Roldán, G. J. (2016). La educación musical de las personas mayores en la Universidad de Granada y la alfabetización digital. *Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 32 (12) 460-475.

S. A. (s/d). *Creu Roja formarà a persones majors en uso de las TIC*. Esdiari.com <https://www.esdiari.com/creu-roja-formara-a-personas-mayores-en-uso-de-las-tic/>

Varela, J. (2015). *La brecha digital en España. Estudio sobre la desigualdad postergada*. Comisión Ejecutiva de UGT.

Autor

TOMÀS BURGUERA CREMADES

Alumne del darrer curs del grau d'Educació Social a la Universitat de les Illes Balears (UIB).

